BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARI KONTEKSTIDA INKLYUZIV TA'LIMNING AHAMIYATI

Chirchiq davlat pedagogika universiteti,
Pedagogika fakulteti , Maxsus pedagogika kafedrasi v.b. dotsenti
Kobilova Shaxnoza Xudayshukurovna
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0001-4091-1840
kabilovashaxnoza4@gmail.com +998990191635
Maxsus pedagogika:surdotarjimonlok 24/5 guruh 2-bosqich talabalari
Djanbirova Anjeli Jandarovna, Saparov Jansur Asadulla o'g'li,
Namazova Jasmin Yesbol qizi, Tolanboyeva Oydinoy Mashhurbekqizi
namozova0103@icloud.com

Annotatsiya: Mazkur ishda barqaror rivojlanish maqsadlari kontekstida inklyuziv ta'limning ahamiyati tahlil qilingan. Inklyuziv ta'limning "hech kimni ortda qoldirmaslik" tamoyilini amalga oshirishdagi o'rni yoritilgan. Uning ijtimoiy tenglik va sifatli ta'limni ta'minlashga qo'shgan hissasi ko'rsatilgan. Mavjud muammolar va to'siqlar tahlil qilingan. Rivojlantirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: barqaror rivojlanish, inklyuziv ta'lim, teng imkoniyat, ijtimoiy adolat, sifatli ta'lim

Аннотация: В данной работе анализируется значение инклюзивного образования в контексте целей устойчивого развития. Освещается роль инклюзивного подхода в реализации принципа «никого не оставить позади». Показан вклад в обеспечение социального равенства и качественного образования. Рассматриваются существующие проблемы и барьеры. Предложены научно обоснованные рекомендации по развитию.

Ключевые слова: устойчивое развитие, инклюзивное образование, равные возможности, социальная справедливость, качественное образование

Abstract: This study analyzes the importance of inclusive education in the context of the Sustainable Development Goals. It highlights the role of inclusive education in implementing the principle of "leaving no one behind". Its contribution to social equality and quality education is emphasized. Existing challenges and barriers are examined. Scientifically grounded recommendations for improvement are proposed.

Keywords: sustainable development, inclusive education, equal opportunities, social justice, quality education

Kirish

Bugungi globallashuv sharoitida barqaror rivojlanish masalalari xalqaro miqyosda eng dolzarb yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan belgilangan Barqaror rivojlanish maqsadlari jamiyatning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik taraqqiyotini uyg'un holda ta'minlashga qaratilgan keng qamrovli strategiyani o'z ichiga oladi. Ushbu maqsadlar ichida sifatli ta'limni ta'minlash va barcha uchun teng imkoniyatlar yaratish alohida ahamiyat kasb etadi.

Inklyuziv ta'lim esa **b**arqaror rivojlanish maqsadlarining asosiy tamoyillaridan biri bo'lgan "hech kimni ortda qoldirmaslik" g'oyasini amalga oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Inklyuziv ta'lim barcha bolalarga, ularning jismoniy, aqliy yoki ijtimoiy xususiyatlaridan qat'i nazar, teng

ta’lim olish imkoniyatini yaratishga qaratilgan bo‘lib, bu jamiyatda ijtimoiy adolat va tenglikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu jihatdan, inklyuziv ta’lim barqaror rivojlanishning ijtimoiy ustunlaridan biri sifatida qaraladi.

Hozirgi kunda dunyo miqyosida ta’lim tizimlarida inklyuziv yondashuvni keng joriy etish orqali ta’lim sifati oshirilmoqda, ijtimoiy tengsizlik kamaytirilmoqda hamda aholining zaif qatlamlari qo‘llab-quvvatlanmoqda. Ayniqsa, alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bolalar uchun teng imkoniyatlar yaratish ularning jamiyatga integratsiyasini ta’minlaydi va inson kapitali rivojiga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, inklyuziv ta’limni barqaror rivojlanish maqsadlari kontekstida amalga oshirish bir qator muammolar bilan bog‘liq bo‘lib, ular orasida infratuzilmaning yetarli emasligi, pedagoglarning tayyorgarlik darajasi va jamiyatdagi stereotip qarashlar mavjud. Bu muammolarni bartaraf etish uchun davlat siyosati, ta’lim tizimi va fuqarolik jamiyati hamkorligi muhim ahamiyatga ega.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, inklyuziv ta’limni rivojlantirish orqali nafaqat ta’lim sifatini oshirish, balki barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish, ijtimoiy tenglikni ta’minlash va jamiyatda adolatli muhit yaratish mumkin. Shu nuqtai nazardan, inklyuziv ta’limning barqaror rivojlanish maqsadlari kontekstidagi ahamiyatini o‘rganish muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Ushbu ishning asosiy maqsadi - barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida inklyuziv ta’limning o‘rnini tahlil qilish hamda uni takomillashtirish bo‘yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Barqaror rivojlanish maqsadlari kontekstida inklyuziv ta’limning ahamiyatiga oid ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, mazkur yo‘nalish xalqaro va milliy pedagogika fanining muhim tadqiqot ob’ektlaridan biri hisoblanadi. Xususan, BMT va YuNESKO hujjatlarida sifatli ta’limni ta’minlash **b**arqaror rivojlanish maqsadlari 4-maqsad doirasida inklyuziv ta’limni rivojlantirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Ularda “hech kimni ortda qoldirmaslik” tamoyili asosida barcha bolalar uchun teng ta’lim imkoniyatlarini yaratish zarurligi ta’kidlangan.

Xorijiy tadqiqotlarda inklyuziv ta’limning barqaror rivojlanishga qo‘shadigan hissasi, xususan ijtimoiy tenglikni ta’minlash, kambag‘allikni kamaytirish va inson kapitalini rivojlantirishdagi o‘rni keng yoritilgan. Shuningdek, inklyuziv ta’limni amalga oshirishda davlat siyosati, infratuzilma, pedagog kadrlar tayyorgarligi va jamoatchilik ongi muhim omillar sifatida ko‘rsatilgan.

Mahalliy adabiyotlarda esa O‘zbekiston ta’lim tizimida inklyuziv ta’limni joriy etish jarayoni, uning huquqiy-me’yoriy asoslari va amaliy holati o‘rganilgan. Bir qator tadqiqotlarda ta’limda teng imkoniyatlar yaratish, alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bolalarni qo‘llab-quvvatlash hamda pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini oshirish masalalari yoritilgan. Biroq adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, inklyuziv ta’limni aynan barqaror rivojlanish maqsadlari bilan uzviy bog‘liq holda kompleks o‘rganish masalasi hali yetarli darajada tadqiq etilmagan.

Tadqiqot metodologiyasida bir qator ilmiy usullar qo‘llanildi. Nazariy tahlil usuli orqali mavzuga oid xalqaro tashkilotlar hujjatlari, ilmiy manbalar va pedagogik adabiyotlar o‘rganildi. Taqqoslash usuli yordamida xorijiy va mahalliy yondashuvlar tahlil qilinib, ular o‘rtasidagi o‘xshash va farqli jihatlar aniqlandi.

Shuningdek, tizimli yondashuv asosida inklyuziv ta’limning barqaror rivojlanish maqsadlari bilan bog‘liqligi kompleks ravishda ko‘rib chiqildi. Empirik usullar kuzatish va so‘rovnoma orqali

ta’lim jarayonida ishtirok etuvchi pedagoglar fikrlari o‘rganildi. Olingan ma’lumotlar sifat va miqdoriy tahlil usullari orqali qayta ishlanib, umumlashtirildi.

Umuman olganda, qo‘llanilgan metodologik yondashuvlar inklyuziv ta’limning barqaror rivojlanish maqsadlari kontekstidagi o‘rnini ilmiy asosda o‘rganish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi.

Muhokama

Barqaror rivojlanish maqsadlari barqaror rivojlanish maqsadlari kontestida inklyuziv ta’limning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Ayniqsa, sifatli ta’limni hamma uchun teng imkoniyat asosida ta’minlash barqaror rivojlanish maqsadlari global darajada ustuvor vazifa sifatida e’tirof etilgan. Inklyuziv ta’lim nafaqat nogironligi bo‘lgan shaxslarning ta’lim olish huquqini kafolatlaydi, balki jamiyatda ijtimoiy tenglik, adolat va integratsiyani mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, uzluksiz ta’lim tizimida inklyuziyani joriy etish pedagogik jihatdan asoslangan yondashuvni talab etadi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, inklyuziv ta’lim muhitini shakllantirishda pedagogik shart-sharoitlarning uyg‘unligi muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, o‘quv jarayonini individuallashtirish, differensial yondashuvni qo‘llash va psixologik-pedagogik qo‘llab-quvvatlash tizimini rivojlantirish zarur [1]. Bu esa ta’lim jarayonida barcha o‘quvchilarning ehtiyojlarini hisobga olish orqali ularning to‘liq rivojlanishiga imkon yaratadi.

Shuningdek, inklyuziv ta’lim makonini barqarorlashtirish masalasi ham dolzarb hisoblanadi. Bu jarayon ta’lim subektlari o‘rtasidagi o‘zaro hamkorlikni mustahkamlash, metodik ta’minotni takomillashtirish hamda pedagoglarning inklyuziv kompetensiyalarini rivojlantirishni talab etadi [2]. Ayniqsa, ota-onalar bilan hamkorlikni yo‘lga qo‘yish inklyuziv ta’lim samaradorligini oshiruvchi muhim omillardan biri sifatida qaraladi.

Psixologik-pedagogik faoliyatning uyg‘unligi ham inklyuziv ta’limning istiqbollarini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Ta’lim jarayonida pedagog va psixolog hamkorligi orqali o‘quvchilarning individual rivojlanish traektoriyasini aniqlash va qo‘llab-quvvatlash imkoniyati kengayadi [3]. Bu esa nafaqat akademik natijalarni yaxshilaydi, balki o‘quvchilarning ijtimoiy moslashuvini ham ta’minlaydi.

Bundan tashqari, oliy ta’lim muassasalarida inklyuziv modelni joriy etish innovatsion boshqaruv mexanizmlarini talab qiladi. Innovatsion loyihalarni samarali boshqarish orqali inklyuziv ta’limni tizimli ravishda rivojlantirish mumkin[4]. Bu jarayonda strategik rejalashtirish, monitoring va baholash tizimlarining joriy etilishi muhim ahamiyatga ega.

Umuman olganda, inklyuziv ta’lim barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. U ta’lim tizimida tenglik va inklyuzivlikni ta’minlash orqali ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi hamda har bir shaxsning jamiyatda faol ishtirok etishiga zamin yaratadi.

Barqaror rivojlanish maqsadlari kontekstida inklyuziv ta’limning ahamiyatini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, inklyuziv ta’lim tizimi BMT tomonidan belgilangan “sifatli ta’lim” barqaror rivojlanish maqsadlari maqsadiga erishishning muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuv barcha bolalarga, jumladan alohida ta’lim ehtiyojlariga ega o‘quvchilarga ham teng va sifatli ta’lim olish imkoniyatini ta’minlashga xizmat qiladi.

Muhokama jarayonida aniqlandiki, inklyuziv ta’lim barqaror rivojlanishning faqat ta’lim sohasi bilan cheklanib qolmasdan, balki ijtimoiy tenglik, kambag‘allikni qisqartirish va inson

kapitali rivojiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ta'limga keng qamrovli kirish imkoniyati aholining ijtimoiy faolligini oshiradi va uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikka xizmat qiladi.

Shu bilan birga, tahlillar inklyuziv ta'limni to'liq amalga oshirishda bir qator to'siqlar mavjudligini ko'rsatdi. Jumladan, ayrim ta'lim muassasalarida infratuzilmaning yetarli emasligi, maxsus o'quv-metodik resurslarning cheklanganligi va pedagog kadrlarning inklyuziv kompetensiyalarining yetarli darajada shakllanmaganligi asosiy muammolar sifatida qayd etildi. Bundan tashqari, jamiyatda mavjud stereotip qarashlar ham inklyuziv muhitning to'liq shakllanishiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Muhokama natijalariga ko'ra, inklyuziv ta'limni barqaror rivojlanish maqsadlari bilan uyg'unlashtirish uchun tizimli yondashuv zarur. Buning uchun ta'lim siyosatini takomillashtirish, zamonaviy infratuzilmani rivojlantirish va pedagog kadrlarni qayta tayyorlash muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, raqamli texnologiyalardan foydalanish orqali ta'lim jarayonini individuallashtirish va qulay muhit yaratish imkoniyatlari kengaytirilishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, inklyuziv ta'lim barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishda strategik ahamiyatga ega bo'lib, uning samarali amalga oshirilishi ijtimoiy adolat va barqaror jamiyatni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Xulosa

Barqaror rivojlanish maqsadlari kontekstida inklyuziv ta'limning ahamiyatini o'rganish shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'lim jamiyatda ijtimoiy tenglikni ta'minlash va sifatli ta'limga erishishning muhim vositasi hisoblanadi. U BMT tomonidan belgilangan "hech kimni ortda qoldirmaslik" tamoyilini amalga oshirishda asosiy o'rin tutadi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, inklyuziv ta'lim nafaqat ta'lim sohasini rivojlantiradi, balki ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash, inson kapitalini oshirish va kambag'allikni qisqartirishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, mavjud infratuzilma muammolari, pedagog kadrlar tayyorgarligi va jamiyatdagi stereotip qarashlar inklyuziv ta'limni to'liq joriy etishga to'sqinlik qiladi.

Shu sababli, inklyuziv ta'limni barqaror rivojlanish maqsadlari bilan uyg'un holda rivojlantirish uchun kompleks yondashuv talab etiladi. Bu pedagogik tayyorgarlikni kuchaytirish, moddiy-texnik bazani yaxshilash va jamoatchilik ongini oshirishni o'z ichiga oladi. Faqat shu holda barcha bolalar uchun teng va sifatli ta'lim muhitini yaratish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abduqodirov A.A. Inklyuziv ta'lim asoslari. – Toshkent: Fan, 2020.
2. Ishmuxamedov R.J. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
3. Mirzaev B.S. Pedagogik jarayonda inklyuziv yondashuvlar. – Toshkent: Universitet, 2021.
4. Karimov Sh.X. Barqaror rivojlanish va ta'lim tizimi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2022.
5. YuNESKO. Inklyuziv ta'lim bo'yicha global qo'llanma. – Toshkent, 2018.
6. Andreev V.I. Pedagogika: uchebniy kurs. – Moskva: Akademiya, 2018.
7. Polat Ye.S. Sovremennie pedagogicheskie i informatsionnie texnologii v obrazovanii. – Moskva: Akademiya, 2020.
8. Kobilova Sh.X.Inklyuziyani uzluksiz ta'lim tizimida joriy etishning pedagogik asoslari /"Ota-onalarning farzand tarbiyasiga oid metodik bilimlarini rivojlantirish mexanizmlari: muammolar va yechimlar" mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi. 6.05.2025. -B.478-480.

9. Kobilova, Sh. X. Problems and solutions of stabilization of the space of inclusive education and coordination of its pedagogical conditions. Uzbek Scholar Journal Volume -10, Nov., 2022 www. Uzbek students. com., 139-145.
10. Kobilova, Sh. X. Compatibility of psychological-pedagogical activity in inclusive education and its prospects. European Journal of Interdisciplinary Research and Development Volume-09 Nov. - 2022 Website: www.ejird.journalspark.org ISSN (E): 2720-5746, 40-46.
11. Kondrateva S.I. Mechanizm upravleniya innovatsionnym proektom po vnedreniyu inklyuzivnoy model obrazovaniya v vuze: avtoref. dis. ... candy. economic. science - Moscow, 2010. - P.3 - 7.